

Yaratıcılığın Değerlendirilmesiyle İlişkili Hazırlanan Doktora Tezlerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Analysis of Doctoral Theses on Creativity Assessment Across Various Variables

Zehra Topal Altındış¹, Esra Kanlı²

¹Sorumlu Yazar, MEB Uzman Öğretmen/Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, zehratopal.zt@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-0634-028X>)

²Doç. Dr., Ege Üniversitesi, esrakanli@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-5352-5615>)

Geliş Tarihi: 23.10.2023

Kabul Tarihi: 08.05.2024

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de yaratıcılığın değerlendirilmesini odağına almış olan doktora tezlerinin genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Söz konusu değerlendirme çalışmasının diğer bir amacı Türkiye’de yaratıcılığın değerlendirilmesinin akademik düzlemde nasıl ele alındığını belirlemekle birlikte özel yetenekli bireyleri odağına alan çalışmaların yıllar içerisindeki değişimini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda YÖKTEZ’de bulunan konuyla ilgili 2013-2023 yılları arasında tamamlanmış doktora tezleri elektronik ortamda tarama yapılarak incelemeye alınmıştır. Ölçütler çerçevesinde gerçekleştirilen alanyazın taramasında 55 adet doktora tezine ulaşılmıştır. Erişilen çalışmalar yıl, yazar adı, araştırmanın amacı, üniversite, yöntem, araştırma yaklaşımı ve deseni, yapılan uygulama ya da müdahalenin ne olduğu, müdahalenin ya da uygulamanın ne kadar sürdüğü, veri toplama aracı, örneklem grubu ve örneklemin nasıl seçildiği, bulgular ile sonuç ve son olarak araştırmanın künyesi başlıkları altında kodlanmıştır. Elde edilen araştırma verilerinin çözümlenmesinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulguları frekans ve yüzde olarak tablolar şeklinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda, on yıl içerisinde tamamlanan 55 adet doktora tezinin % 25’ inin (n= 14) özel yetenekli bireyleri odağına aldığı ifade edilebilir. On yıllık süre içerisinde en fazla tez 2014 (n=9) yılında tamamlanmıştır. Ayrıca 2019’ dan günümüze doğru eğitim-öğretim alanında yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik doktora tezlerinin sayısında düşüş olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak yaratıcılığın değerlendirilmesine ilişkin lisansüstü tezlerin ya da makalelerin meta-sentez yöntemiyle değerlendirildiği araştırmaların yapılması sunulan önerilerdendir.

Anahtar Kelimeler: Doktora tezi, doküman inceleme, ulusal tez merkezi, yaratıcılık, yaratıcılığın değerlendirilmesi.

ABSTRACT

This study aims to make a general assessment of doctoral theses in Türkiye that are focused on assessing creativity. Another aim of the study is to determine how creativity assessment is handled at the academic level in Türkiye. And it is to show the changes in studies on gifted people over the years. This study, which is designed according to the basic qualitative research approach, uses document analysis for data

* Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazarın danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiş.

collection and uses descriptive content analysis to analyze the data. In this context doctoral theses completed between 2013-2023 were analysed by scanning electronically on the webpage is named the thesis scanning center of the Council of Higher Education (YOKTEZ). At the end of the search, 55 doctoral theses were reached. In the classification of thesis studies; The year it was published, the gender of the researchers, the aim of the research, the reason of the research, result of the researchs, the university it was published in, the research method, data analysis techniques, the study group etc. The research subject were taken as basis. As a result of the research, it was determined that the theses between 2013-2023, which can be accessed in the thesis scanning center of the Council of Higher Education, were published in 2014 (n=9) the most. It has been determined that the examined theses are mostly made in Gazi University. In addition, the number of doctoral theses on creativity assessment in education and training has been on the decline since 2019. It is recommended to carry out studies that evaluate doctoral theses or articles using the meta-synthesis method.

Keywords: Assessment of creativity, creativity, document review, phd thesis, national thesis center.

GİRİŞ

Yaratıcılık ve yaratıcılığın değerlendirilmesi konusunun eğitim-öğretim ile ilgili alan yazında son yüzyılın parlayan ‘pop star’ı olduğu iddia edilebilir. Sahnedeki bu yeni pop starı ne kadar anladığımız ve çağın ihtiyaçlarına göre değerlendirip değerlendirmedığımız tartışmaya açıktır. Diğer bir ifadeyle yaratıcılığın tanımı karmaşık olmakla birlikte objektif puanlama kriterleri ile işlevsel hale getirilmesi ve ölçülmesi oldukça zordur (Weiss & Wilhelm, 2020). Yaratıcılığın tanımlanması, ele alındığı yaratıcılık boyutuna göre değişiklik gösterdiğinden yaratıcılığın değerlendirilmesi de bu yaklaşımdan etkilenmektedir.

Alanyazında yaratıcılığın tanımlanması ile ilgili en çok başvurulan yöntem Rhodes’in (1961) 4P (Product/Ürün, Person/Kişi, Process/Süreç, Place-Environment/Çevre) yaklaşımıdır. Kaufman & Beghetto (2009) ise yaratıcılığı; seçkin yaratıcılık (Big-C), profesyonel düzeyde uzmanlık (Pro-c), günlük yaratıcılık (Little-c) ve öğrenme sürecinin doğasında bulunan kişisel yaratıcı ifade (Mini-c) olmak üzere dört farklı sınıfa ayırmıştır. Örneğin Runco’nun (1994); “...var olan bilgilerin düzenlenerek bir araya getirilmesiyle oluşan yeni ve orijinal ürünler” şeklinde yapmış olduğu yaratıcılık tanımı yaratıcılığın ürün boyutunu odağa almaktadır. Ürün boyutu yaratıcılığın en çok araştırılan ve ölçülen boyutudur. Ancak, hangi kriterlere göre nasıl ve kimler tarafından değerlendirileceği problem olarak görülmektedir (Runco, 2004). Yaratıcılığın kişi boyutu, yaratıcılığı tek başına açıklamaktan ziyade yaratıcılığı anlamak için katkıda bulunan bir bileşen olduğu ifade edilebilir. Kişinin zihinsel kapasitesinden ziyade ilgi ve tutumları ön planda tutan bir bileşen olduğu belirtilebilir (Bkz. Renzulli vd., 1981; Runco vd., 2001). Yaratıcılığın süreç boyutuna odaklanan çalışmaların, yaratıcı sürecin daha çok bilişsel yönü üzerinde durdukları gözlemlenmiştir (Bkz. Guilford, 1967; Mednick, 1962; Torrance, 1974). Örneğin yaratıcılığın bilişsel boyutuna odaklanan Mednick’in (1962) çağrışımsal yaratıcılık teorisi, yaratıcılığın temelde semantik hafıza yapılarına dayandığını öne sürer. Bu teoriye göre yaratıcı düşünce, uzak ve farklı kavramları birleştirme yeteneğine dayanır. Yaratıcı bireylerin, semantik hafıza yapılarını kullanarak uzak ilişkileri keşfetme ve yeni fikirler üretme yeteneklerinin daha gelişmiş olduğu düşünülür (He vd., 2020; Kenett, & Faust, 2019; Beaty, & Kenett, 2020). Yaratıcılığın ürün boyutunda ise yaratıcı ürünlerin mutabakata dayalı (alan uzmanları tarafından) değerlendirilmesi yaratıcılığın değerlendirilmesi noktasında önemli bir adım olarak görülmekle birlikte bazı zorlukları (zaman, kaynak vb.) beraberinde getirmektedir (Bkz. Amabile, 1983; Reis & Renzulli, 1991). Yaratıcı çevreye odaklanan çalışmalar, zekâ gibi yaratıcılığın da doğadan (doğuştan) mı yoksa çevreden mi daha çok etkilendiği sorusuna odaklanmış olduğu ifade edilebilir (Bkz. Amabile vd., 1996; Nemiro, 2001).

Yaratıcılık, karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olduğu için, ele alınan yaratıcılık bileşenine ve bizi çevreleyen sosyo-kültürel ortama göre yaratıcılık kelimesinin karşılığı sürekli değişmektedir (Mellander vd., 2014). Diğer açıdan alanyazında çok sayıda yaratıcılık tanımı

mevcuttur. Bu durum yaratıcılığın, süreç içerisinde dalgalanmalar yaşayan, değişen ve dinamik bir kavram olduğunu göstermektedir. Söz konusu bu dinamik ve değişken yapıyı ölçmek için tasarlanan araçlar da hedef kitlenin ihtiyaç ve dinamiklerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

Buradan hareketle yaratıcılığın ölçülmesi için uygulanabilecek/kullanılabilecek onlarca farklı test/araç olduğu belirtilmiştir (Weiss vd., 2020). Söz konusu testler/araçlar araştırmacıların odağa aldıkları unsur ne ise (ürün, kişi, süreç, çevre/ortam) onu ölçmeyi hedeflemektedir. Örneğin, Bireyler için Epstein Yaratıcılık Yetkinlikleri Envanteri: "Her zaman yatağımın yanında bir kayıt cihazı bulundururum." (Epstein vd., 2008). Yaratıcı başarıların veya eylemlerin sıklıklarına yönelik olan Yaratıcı Etkinlikler ve Başarılar Envanteri: "Son 10 yılda ne sıklıkla kısa bir edebi eser (ör. şiir, kısa öykü) yazdınız?" (Diedrich vd., 2018). Başkalarının gözünden değerlendirme (akranlar, amirler, uzmanlar vb.), bireyin yaratıcı davranışı hakkındaki yargılarını içerir. Bunun için Üstün Öğrencilerin Davranış Özelliklerini Değerlendirme Ölçekleri kullanılabilir. Örneğin, "Öğrenci, bilimsel konular hakkında yaratıcı düşünme gösterir." (Fleith vd., 2002). Diğer taraftan alanda yaygın olarak kullanılan yaratıcılık değerlendirme araçlarından olan ve Paul Torrance tarafından geliştirilerek alana kazandırılan Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (TTCT) (Beaty & Johnson, 2021), Evaluation of Potential for Creativity (EPoC) Testi (Lubart vd., 2011) ve Alternatif Kullanımlar Görevi (AUT) (Guilford, 1967) testleri diğer örnekler olarak verilebilir.

Alanyazındaki araştırmacılar yaratıcılık çalışmalarını farklı başlıklar altında gruplandırmışlardır. Örneğin Sawyer (2012), yaratıcılığa dair yapılan araştırmaları üç kategori altında ele almıştır. Yaratıcı kişi ve özelliklerine odaklanan araştırmaları ilk kategori; 1980'lerdeki deneysel bilişsel psikoloji ile yaratıcılığın bilişsel yönüne odaklanan araştırmaları ikinci kategori; 1990'lardaki sosyokültürel ve disiplinler arası yaklaşım kapsamında yaratıcılığı ele alan araştırmaları da üçüncü kategori olarak tanımlamıştır (Kanlı, 2019). Günümüzde sinirbilim ve bilgisayar destekli çalışmalar kapsamında ele alınan yaratıcılık çalışmaları da dördüncü kategori olarak ifade edilebilir. Söz konusu kategoriler aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 1

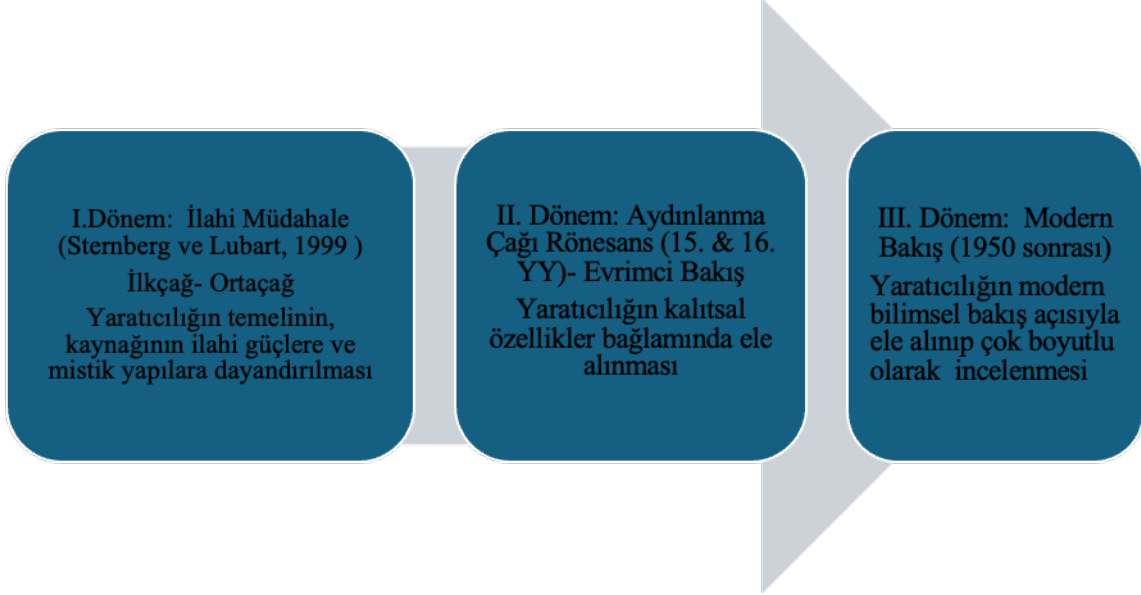
Yaratıcılık Çalışmalarının Süreç İçerisindeki Yönelimi

Bu kategorileri birbirinden bağımsız olarak düşünmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bilimin birikimsel ilerlemeci bir yapıya sahip olması nedeniyle öncül araştırma sonuçlarının kendisinden sonraki araştırmaları şekillendirdiği ve katkı sağladığı gibi, aynı şey yaratıcılık araştırmaları için de geçerlidir. Alanyazında yaratıcılık kavramının geçirdiği değişim süreci ele alındığında bu süreci üç dönem altında ele almak mümkündür (Dacey, 1999). Söz konusu bu süreç aşağıdaki şekilde şematize edilerek açıklanmıştır.

Şekil 2

Yaratıcılık Çalışmalarında Dönemsel Etkiler

Yaratıcılıkla ilgili alanyazın dibi görünmeyen bir kuyu gibidir, çünkü yaratıcılık çalışmaları derinlemesine tartışılmayacak kadar geniştir (Quiñones-Gómez, 2021). 1960 yılından günümüze kadar yaratıcılık bilimsel platformda çok sayıda araştırmacı tarafından ele alınıp incelenmiştir. Geçen zamanla birlikte yaratıcılık çalışmalarında kavramlara yüklenen anlamlar da değişikliğe uğramıştır. Yaratıcılıkla ilgili tarihteki mistik, doğaüstü güçlere atıfların ve spiritüel yaklaşımların günümüzde artık pek de geçerliliği kalmadığı ifade edilebilir. Yukarıda da ifade edildiği gibi yaratıcılıkla ilgili çok sayıda ve çeşitli tanımlar bulunmaktadır; yaratıcılıkla ilgili sadece psikoloji alanında 60'tan fazla farklı tanım bulunmaktadır (Taylor vd., 1974; Amabile, 1996). Bu bağlamda araştırmacılar yaratıcılığın hangi boyutuna odaklanıyorlarsa yaratıcılığın ilgili tanımını benimsedikleri ifade edilebilir. Bu durumun yaratıcılığın çok boyutlu yapısından kaynaklandığı söylenebilir.

Yaratıcılık kadar olmasa da özel yetenekli (üstün zekalı) bireylere yönelik yapılan tanımlarda da çeşitlilik bulunmaktadır. Süreç içerisinde üstün zekâlı, üstün yetenekli, üstün potansiyelli gibi ifadeler kullanılmış olsa da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özel yetenekli ifadesi benimsendiği için bu çalışmada özel yetenekli kavramı kullanılmıştır. Üstün/özel yetenek; genel zihinsel, (özel) akademik, liderlik, yaratıcı-üretken düşünce, sanat veya psikomotor alanlarından en az birinde olağanüstü yeteneğe sahip olan ve/veya bu alanlardan en az birinde olağanüstü başarı gösteren bireyi ifade eder (Marland, 1972). Yaratıcılığı tek bir yapıdan ziyade bileşenler olarak ele alan kuramlar da bulunmaktadır. Örneğin Renzulli' nin Üç Halka Kuramı kapsamında yapmış olduğu tanım gösterilebilir. Bu tanım, "ortalamanın üzerinde yetenek, adanmışlık ve yüksek düzeyde yaratıcılık" olarak ifade edilen birbirleriyle ilişkili üç bileşeni kapsamaktadır. Üstün yetenekli davranışlar geliştirebilen bireyler, bu bileşenler kümesinin kesişimine (yaratıcılığa) sahip olan veya bunları geliştirebilen ve bunları insan performansının potansiyel olarak değerli herhangi bir alanına uygulayabilen kişilerdir (Renzulli & Reis, 1997). Alandaki farklı bir örnek olarak Sternberg'in Başarılı Zeka Kuramı kapsamında ileri sürmüş olduğu analitik zeka, yaratıcı zeka ve pratik zeka olarak ele aldığı yapı verilebilir. Söz konusu kuramda; tüm becerileri dengelemek, kendine yönelik farkındalığı yükseltmek (öz düzenleyici öğrenme), çevreye uyum sağlama ve sosyal bağlam içinde uygulama yapmak önemlidir (Sternberg, 2005). Bu tanımdan yola çıkarak özel yetenekliler eğitimi alanında yapılan

çalışmaların yaratıcılığa daha fazla yer açması gerektiği ifade edilebilir. Çünkü yaratıcılık olmadan özel yeteneklilik, bilgi üreticileri, yenilikçiler, çığır açıcılar ve değişim yaratıcılar yerine bilgi tüketicileri yetiştirmek anlamına gelebilir (Wiley & Voss, 1996).

Son on yıl içerisinde yaratıcılık çalışmalarının seyrini tespit etmek ve özel yetenekliler alanında yaratıcılık çalışmalarının kendisine ne kadar yer bulabildiğini somut olarak tespit etmek araştırmanın bir diğer amacıdır. Bu bağlamda YÖKTEZ’de 2013 yılından günümüze dek yaratıcılık ile ilgili yapılan doktora tezlerinin listesi kronolojik sıraya göre sunulmuştur. Yapılan tezler arasında çalışma grubunu özel yetenekli öğrencilerin oluşturduğu tez sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Söz konusu araştırmada sunulan tablo ile yerel alanyazındaki çalışmaları bir çatı altında toplayarak bütüncül bir bakış açısıyla incelemek amaçlanmıştır.

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) üzerinden yapılan taramada, "yaratıcılık, yaratıcılık ölçeği, yaratıcılık testi" anahtar kelimelerini içeren 567 teze ulaşılmıştır. Ancak, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen kriterlerle çalışmaya 55 doktora tezi dahil edilmiştir. Yerel alanyazında yaratıcılıkla ilgili testlerin Türkçeye uyarlanması veya yerel test geliştirme üzerine yapılan çalışmalarının sınırlı olduğu belirlenmiştir. YÖKTEZ üzerinden yapılan taramada, "test geliştirme" anahtar kelimesiyle hiç sonuca ulaşılamazken, "yaratıcılık testi" anahtar kelimesiyle sadece bir teze ulaşılmıştır. Test uyarlama çalışmalarına dair ise sınırlı sayıda çalışmanın (Ayverdi vd., 2012) bulunduğu söylenebilir. Yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik çeşitli doktora tezleri (Akgül, 2014; Ateşgöz, 2020; Ayas, 2017; Filiz, 2013; Kanlı, 2014) örnek olarak verilebilir. Söz konusu çalışmalar yerel alanyazın için önemli katkılar sunmuş olsa da alandaki ihtiyacın devam ettiği ifade edilebilir.

Bu çalışma yaratıcılığın değerlendirilmesi konularını odağına alan doktora tezlerine yönelik bir doküman analizidir. Alanda konuyla ilgili mevcut araştırmaların kapsamının sorgulanması, araştırma sonunda elde edilen verilerin kullanılabilirliği ile söz konusu çalışmaların niteliğinin belirlenmesi açısından önemli (Karadağ, 2009) görülmektedir. Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında; 2000-2013 yılları arasında tamamlanan yaratıcılıkla ilgili tezlerin incelendiği çalışmalara rastlanmıştır (Bkz. Saracaloğlu vd., 2014). Alkan ve Cengiz (2022) tarafından yürütülen farklı bir çalışmada ise, yaratıcı düşünme alanında gerçekleştirilen çalışmaların amaçlarına ve sonuçlarına da yer verilmiştir. Buradan hareketle, belirli sürelerde alanyazındaki çalışmaların genel değerlendirmesinin yapılması söz konusu çalışmaların niteliğini ortaya koymakla birlikte daha sonra yapılacak çalışmalar için araştırmacılara yol göstermesi (Erdem, 2011) bakımından önemli görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, içerik analizi kullanılarak yapılan çalışmaların genel amacı, ileriki süreçte yapılacak çalışmalara rehberlik etmesi/yol göstermesi ve konu ile ilgili genel eğilimin tespit edilmesini sağlamaktır (Ültay vd., 2021). Bu bağlamda, söz konusu analiz yöntemi kullanılarak elde edilen sonuçların, gelecekte planlanan çalışmalara yön göstereceği (Lune & Berg, 2017; Yıldırım & Şimşek, 2018) düşünüldüğü için önemli görülmektedir. Söz konusu araştırma kapsamında, yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışmaların mercek altına alınarak incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. İncelenen çalışmaların sadece Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinden eğitim-öğretim alanında yapılmış, erişime açık olan yaratıcılığın değerlendirilmesi konusunu işleyen doktora tezlerinden oluşması bu araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada son on yıl içinde yaratıcılığın değerlendirilmesiyle ilgili yayınlanmış doktora tezlerinin çeşitli değişkenler (yıl, üniversite, araştırmacının cinsiyeti, araştırmanın amacı, yöntem, araştırma yaklaşımı ve deseni, yapılan uygulama ya da müdahalenin ne olduğu, müdahalenin ya da uygulamanın ne kadar sürdüğü, veri toplama aracı, örneklem grubu ve örneklemin nasıl seçildiği, bulgular ile sonuç ve son olarak araştırmanın künyesi bilgileri) kullanılarak sınıflandırılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde söz konusu çalışmanın yöntemine, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ve çalışmanın analizi ile ilgili bilgilere yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi (belgesel tarama) yöntemi kullanılarak yaratıcılığın değerlendirmesine yönelik olan doktora tezlerinin sahip olduğu özelliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Doküman analizi, belirli bir norm veya sisteme göre ya da amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma, kodlama ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Çepni, 2007; Karasar, 2005). İçerik analizi tekniği, verilerin belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde kategorize edilerek sistematik bir bütün olarak incelenmesine olanak tanır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Diğer bir ifadeyle içerik analizi tekniğiyle bulgular daha erişilebilir olur, üst durumlara soyutlanabilir ve genellemeler yapılabilir (Zimmer, 2006). Bu bağlamda söz konusu nitel araştırma, amaçlanan anlamı ortaya çıkarmak ve yorumlamakla ilgilenmektedir (Merriam & Grenier, 2019).

Araştırma kapsamında 29 Temmuz 2023 tarihinde Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanında 567 adet teze erişilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda eğitim-öğretim ile ilgili olan ve belirlenen ölçütlere göre seçilen 55 doktora tezi incelenmiştir. Araştırmada kapsamında yapılan tarama çalışması için Prisma ölçütlerinden (Liberati vd., 2009) faydalanılmış olup izlenen adımlar aşağıdaki şemada sunulmuştur.

Şekil 3

Araştırmada Uygulanan Adımlar

2.2. Çalışma Materyali

Araştırma kapsamında incelenecek çalışmaları belirlemek için YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde tamamlanmış ve erişime açık olan doktora tezlerinden son on yıl (2013-2023) içinde yayımlanan tezler seçilmiştir. Araştırmanın kapsamı ve boyutu göz önüne alındığında, yaratıcılığın değerlendirmesini odağına alan lisansüstü tezlerden doktora programı kapsamında tamamlanmış olan doktora tezleri incelemeye alınmıştır. Diğer bir ifadeyle YÖKTEZ' de konu olarak sadece “eğitim ve öğretim” alanında tamamlanmış olan ve yaratıcılığın değerlendirilmesini odağına alan doktora tezlerinin incelemeye alınmış olması bu araştırmanın sınırlılığdır. Araştırmacının doktora tez çalışması bağlamında yapmış olduğu alanyazın taramasından türetilen bir çalışma olması nedeniyle nispeten daha güncel olduğu düşünülen son on yıl içerisinde yayımlanan eğitim ve öğretim alanındaki doktora tezleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinin künye bilgisi çalışmanın sonunda sunulmuştur. Bununla birlikte çalışmaya dahil edilen tezlerin seçiminde kullanılan kriterler için Ültay vd. (2021) tarafından yürütülen çalışmadan faydalanılarak maddeler oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında kullanılan kriterler aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

Çalışmaya Dahil Edilen Tezlerin Seçim Kriterleri:

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan son on yıl içerisinde yayınlanmış 55 doktora tezi seçilirken bazı kriterler belirlenmiş ve söz konusu kriterler seçim sürecinde kullanılmıştır. Bu kriterler aşağıda sunulmuştur.

- 1) Türkiye’deki örneklem (ler) ile yapılan araştırma,
- 2) Nitel ve nicel verileri sunan araştırma,
- 3) 2013-2023 yılları arasında yayımlanan araştırma,
- 4) YÖKTEZ veri tabanında yer alan yaratıcılığın değerlendirilmesini konu alan erişime açık olan doktora tezleri,
- 6) YÖKTEZ veri tabanında “yaratıcılık, yaratıcılık ölçeği, yaratıcılık testi, yaratıcılığın değerlendirilmesi” anahtar kelimeleri ile taramalar yapılarak ulaşılan doktora tezleri.
- 7) YÖKTEZ veri tabanında konu olarak sadece eğitim ve öğretim alanında tamamlanmış olan doktora tezleri.

2.3. Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında söz konusu veriler, doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında veri toplama aracı olarak Sözbilir ve Kutu’ nun (2008) yayın sınıflama formundan ilham alınmış olup araştırmanın içeriğine göre formda bazı değişiklikler yapılarak araştırma verileri kodlanmıştır. Araştırmada verilerin toplandığı yaratıcılığın değerlendirmesine yönelik olan doktora tezlerine Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinden erişilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın amacı kapsamında elde edilen veriler içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Söz konusu analiz tekniğiyle eğitim bilimleri çalışmalarında sıklıkla karşılaşılmaktadır (Loomis vd., 2021). İçerik analizinde belirli bir konu bünyesinde yapılmış olan çalışmalar ele alınır, eğilimleri ve araştırma sonuçları tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilir. Diğer bir ifadeyle, belirlenir. Böylece ilgili alanda çalışması olan veya çalışma yapacak araştırmacılara rehberlik edilmiş olur (Çalık & Sözbilir, 2014).

Öncelikli olarak araştırmanın amacı belirlenmiştir, akabinde anahtar kelimeler kullanılarak tarama yapılmıştır. Anahtar kelimeler bağlamında veriler toplanmıştır. Toplanan veriler kategorilerine göre yerleştirilmiştir. Kategorilerdeki birimler sayılmış, bulgular yorumlanmış ve sonuca ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamına dahil edilen araştırmaların güvenilirliğini belirlemek için, bağımsız bir uzman tarafından (aynı veri tabanlarında) söz konusu seçilen anahtar kelimeler eş zamanlı olarak, ardından ulaşılan çalışmaların kaynakçaları kontrol edilmiştir. Söz konusu bağımsız uzman devlete bağlı bir üniversitede Özel Yeteneklilerin Eğitimi ABD’nde görev yapmaktadır. Dolayısıyla araştırma amacına uygun olan tezleri belirleme konusunda sorun yaşanmadığı ifade edilebilir. Buradan hareketle araştırma kapsamında katkı sunan uzmanların alana hakim olduğu ifade edilebilir. Araştırma, yaratıcılığın değerlendirilmesini odağına alan doktora tezlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla araştırmanın amacına uygun olan tez sayısı sınırlıdır. Bu nedenle elde edilen tezler kaynakçalarıyla birlikte karşılaştırılmış ve uyumun yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırma, yaratıcılığın değerlendirilmesine odaklanan doktora tezlerini içermektedir. Bu nedenle, araştırmanın amacına uygun olan tez sayısı sınırlıdır. Elde edilen tezler, kaynakçalarıyla birlikte detaylı bir şekilde karşılaştırılarak güvenilirlik düzeyi belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın ilgili güvenilirlik verileri (Görüş, Birliği/Görüş, Birliği+Görüş, Ayrılığı x 100) formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Böylece çalışma bünyesine alınan araştırmaların güvenilirliği %100 olarak hesaplanmıştır. Sonraki aşamada çalışmalar; yıl, yazar adı,

araştırmanın amacı, üniversite, yöntem, araştırma yaklaşımı ve deseni, yapılan uygulama ya da müdahalenin ne olduğu, müdahalenin ya da uygulamanın ne kadar sürdüğü, veri toplama aracı, örneklem grubu ve örneklemin nasıl seçildiği, bulgular ile sonuç ve son olarak araştırmanın künyesi başlıkları altında kodlanmıştır.

Bu araştırma etik kurul izni gerektiren anket ya da ölçek uygulamayı gerektiren, görüşme ve gözlem içeren; doküman, resim, anket vb. çalışmalar kapsamına girmediğinden etik kurul izni alınmamıştır.

BULGULAR

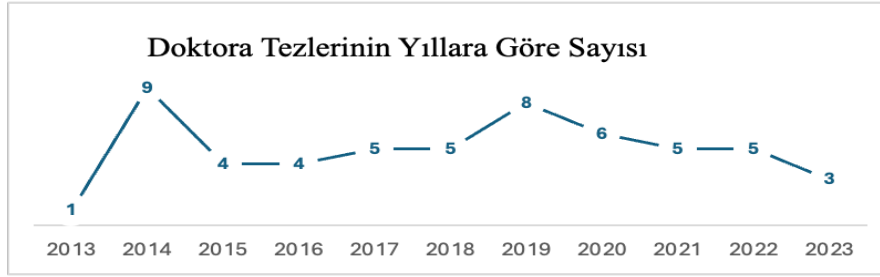
Bu bölümde, araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinin sayılarla tablolaştırılabilen verilerine yer verilmiştir.

3.1. Yıllara Göre Dağılım

İncelenen doktora tezlerinin tamamlandıkları yıllara göre dağılımını gösteren veriler, aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 4

Tezlerin Tamamlandıkları Yıllara Göre Dağılımı

Yukarıdaki şekil incelendiğinde araştırma kapsamında toplam elli beş adet doktora tezi incelenmiş olduğu görülmektedir. Söz konu tezler son on yıllık zaman içerisinde tamamlanmış olan doktora tezleridir. En fazla tez, dokuz adet ile 2014 yılına aittir, en az tez ise bir adet olup 2013 yılına aittir.

3.2. Cinsiyete Göre Dağılım

Araştırmada doktora tez yazarlarının cinsiyete göre dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Şekil 5

Tez Yazarlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

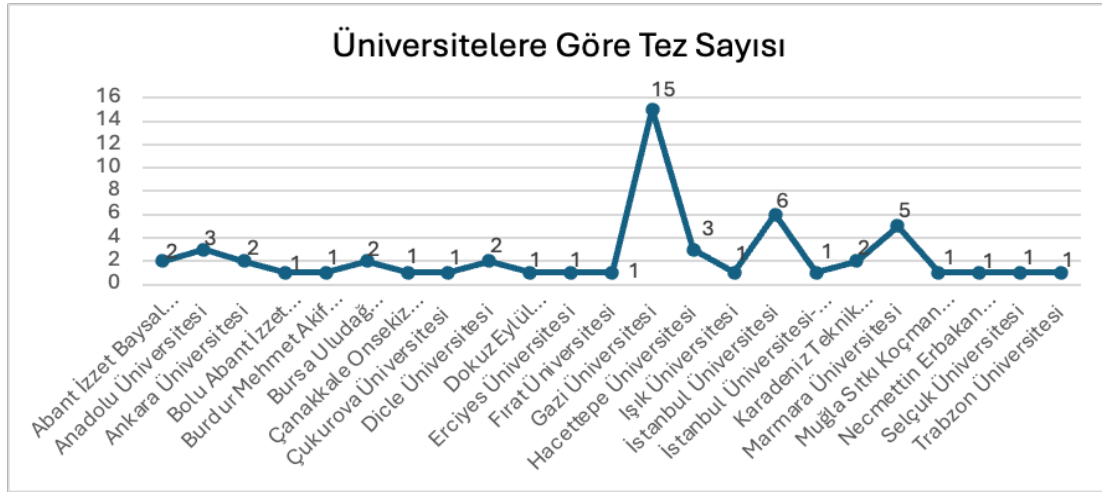
Araştırma kapsamında incelenen son on yılda yazılan doktora tezlerinin %67'si (n=37) kadın araştırmacılar tarafından yazılmışken %33'ü (n=18) erkek araştırmacılar tarafından yapılmış olduğu görülmektedir.

3.3. Üniversite Başına Düşen Tez Sayısı

Araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinin hazırlandığı üniversitelere göre dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Şekil 6

Üniversite Başına Düşen Doktora Tez Sayısı

Yukarıdaki şekil incelendiğinde son on yıl içerisinde en fazla doktora tezinin Gazı Üniversitesi bünyesinde yazılmış olduğu görülmektedir (n=15). İstanbul Üniveritesi ise altı tez ile ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada ise Marmara Üniversitesi yer almaktadır (n=5).

3.4. Tezlerde Kullanılan Yöntem & Desen Eğilimleri:

İncelenen araştırmalarda kullanılan yöntem ve desenlere ilişkin dağılımlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

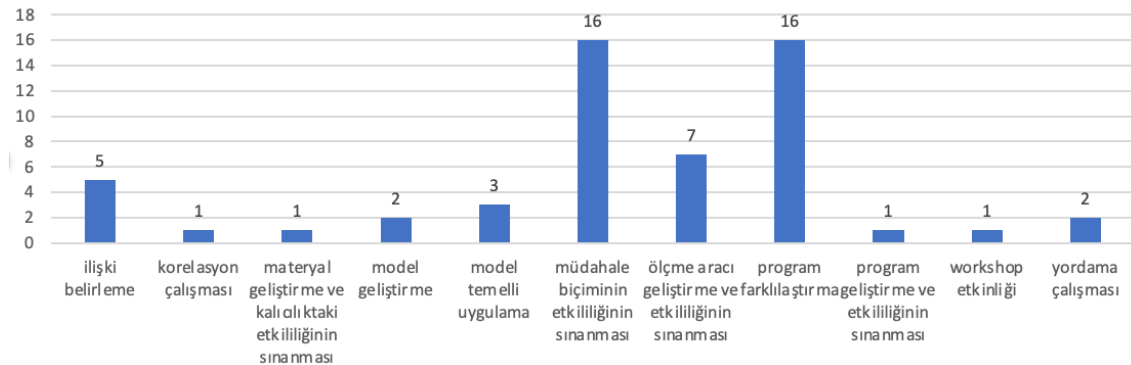
Tablo 1*Araştırma Yaklaşımlarına Göre Doktora Tezleri*

Yöntem	f	%	Desen	f	%
Nicel (deneysel)	20	36,36	Yarı deneysel desen	7	12.73
			Tam deneysel	13	23.63
Nicel (deneysel olmayan)	7	12,73	Betimsel	1	1.82
			Tarama	6	10.91
			Korelasyon	0	0
			Durum çalışması	1	1.82
			Olgu bilim	0	0
			Eylem araştırması	2	3.63
			Kuram oluşturma	1	1.82
Nitel	6	10,91	Etnografi/ Otoetnografi	1	1.82
			Mülakat/Görüşme	1	1.82
			Açıklayıcı	2	3.63
			Açıklayıcı Sıralı	2	3.63
			(İç içe) Gömülü	6	10.91
			Çeşitleme	5	9.91
			Dönüşen	0	0
			Çok Aşamalı	0	0
			Paralel	1	1.82
			Belirtilmemiş	6	10.91
Derleme	0		Alanyazın derleme	0	0
			Meta-analiz	0	0
			Kapsam belirleme	0	0
Toplam	55	100	Toplam	55	100

3.5. Tezlerde Kullanılan Müdahale Türüne Göre Dağılım

Araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinde hangi müdahale türlerinin kullanıldığı aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 7

Kullanılan Müdahale Türlerine Göre Tez Sayıları

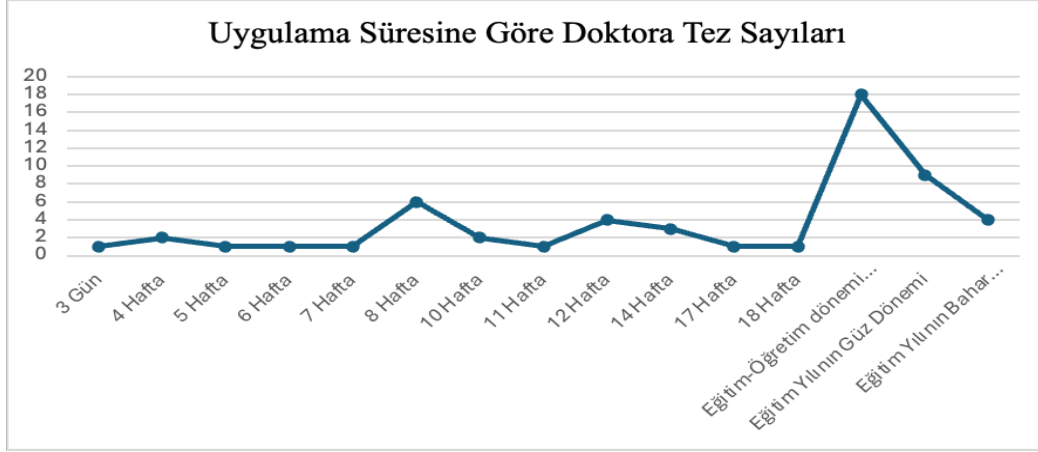
Yukarıdaki şekilde seçilen müdahale biçiminin etkililiğinin sınandığı çalışmalar ile program farklılaştırma çalışmalarının en fazla tercih edilen müdahale türü olduğu görülmektedir.

3.6. Uygulama Sürelerine Göre Dağılım

Araştırma kapsamında incelenen yaratıcılığın değerlendirilmesine ilişkin doktora tezlerinin uygulama sürelerinin nasıl olduğu aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 8

Uygulama Süresine Göre Tez Sayıları

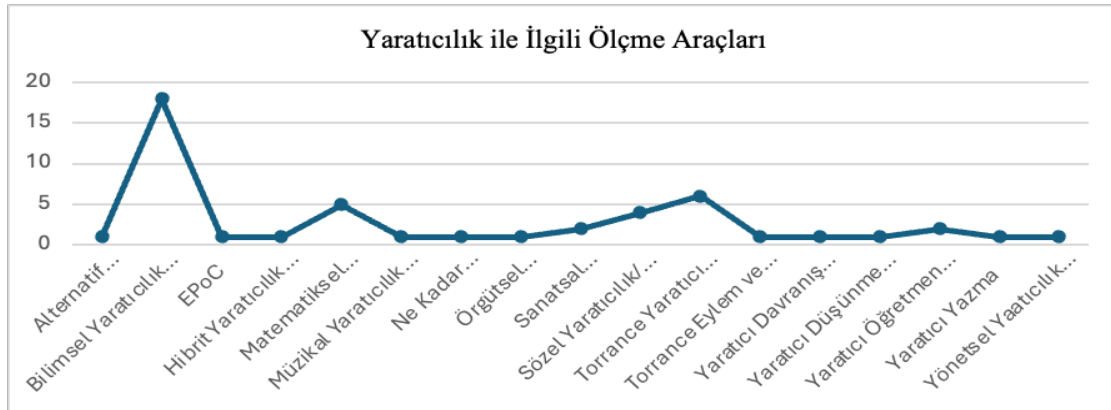
Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere tezlerde kullanılan uygulama süreleri değişken olup en fazla ilgili yıla ait eğitim-öğretim dönemi/yılı ibaresi kullanılmıştır (n=18, %32,72). Müdahalenin güz döneminde yapıldığını belirten dokuz, bahar döneminde yapıldığını belirten dört tez bulunmaktadır. İncelenen tezlerden 11 tanesinde haftalık süreler açıkça belirtilmiştir. Bu bağlamda haftalık sürelerden en çok 8 haftalık uygulamaların yapıldığı (n=6, %10,90) görülmektedir. Bununla birlikte en az 4 haftalık (n=2) en fazla 18 haftalık (n=1) uygulamaların yapılmış olduğu ifade edilebilir.

3.7. Veri Toplama Araçlarının Dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinde kullanılan veri toplama (ölçme) araçlarının listesi aşağıda sunulmuştur.

Şekil 9

Veri Toplama/Ölçme Araçlarının Sayıları

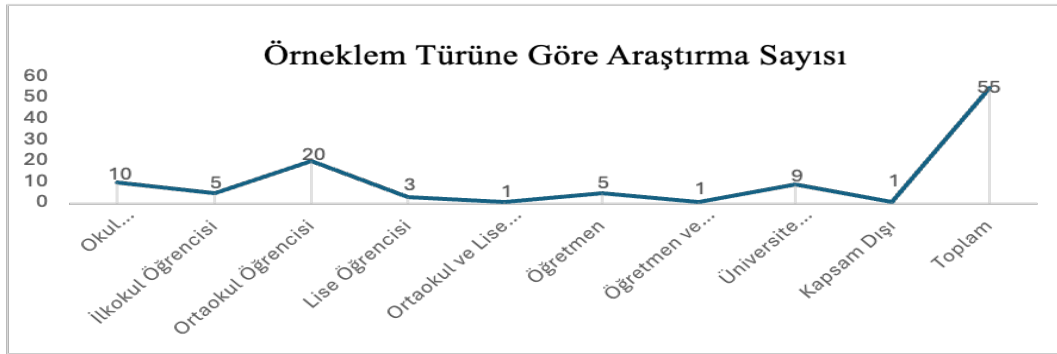
Yukarıdaki şekilde söz konusu ölçme araçlarından yaratıcılık ile ilgili olanları alınmış olup diğer ölçme araçları dahil edilmemiştir. Bu bağlamda yukarıdaki şekilde yaratıcılık ile ilgili olan toplam 48 adet ölçme aracı yer almaktadır. Kullanılan ölçme araçlarından en fazla kullanılan %37,5 (n=18) ile Bilimsel Yaratıcılık olmuştur. Bunu %12,5 (n=6) ile Torrance Yaratıcı Düşünme Testi-Şekilsel Formu takip etmektedir. Diğer öne çıkan ölçme araçları %10,4 (n=5) ile Matematiksel Yaratıcılık Ölçeği ve %8,3 (n=4) ile Torrance Yaratıcı Düşünme Testi-Sözel Formu olduğu görülmektedir.

3.8. Örneklem Türüne Göre Dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinin örneklem türüne ve büyüklüklerine ilişkin bulgular aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 10

Tezlerdeki Örneklem Türüne Göre Araştırma Sayısı

Yukarıdaki şekil incelendiğinde araştırma kapsamında sekiz farklı örneklem türü olduğu görülmektedir. Şekilde kapsam dışı olarak belirtilen tez, kuramsal bir çalışma olması nedeniyle o şekilde ifade edilmiştir.

3.9. Örneklemi Özel Yetenekli Olan ve Olmayan Tezlerin Dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerindeki örneklemin özelliği göz önüne alındığında odağına özel yeteneklileri alan ve almayan tezlerin dağılımı aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 11

Örneklemi Özel Yetenekli Olan ve Olmayan Tezlerin Dağılımı

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere örneklem grubu olarak özel yeteneklileri odağına alan doktora tez sayısının oldukça az olduğu ifade edilebilir. Yapılmış tezlerin yıllara göre kaç tanesinin özel yetenekli öğrencileri odağına aldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre, örneklem grubunun özel yeteneklilerden oluşan tez sayısının en fazla 2014 yılında olduğu, 2019 yılından günümüze kadar herhangi bir artışın olmadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2

Örnekleme Özel Yetenekli Bireylerden Oluşan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Tezin Tamamlandığı Yıl	Örnekleme Özel Yeteneklilerin Olduğu Tez Sayısı
2014	5 Tez
2016	1 Tez
2017	1 Tez
2019	2 Tez
2021	2 Tez
2023	2 Tez

Aşağıdaki tablodakıman analizi yöntemine de uygun olarak kronolojik biçimde yaratıcılığın değerlendirilmesine ilişkin tamamlanan örnekleminde/çalışma grubunda özel yetenekli bireylerin olduğu doktora tezlerinde yer alan bulgularla ve sonuçlarla ilgili bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 3

İncelenen Tezlerin Sonuçlarına Dair Bulgular

Çalışma	Çalışma Sonucu
GizirErgen, Z. (2013). <i>Proje yaklaşımının anasınıfında vadedilen çocukların yaratıcılıklarına etkisinin incelenmesi</i> . [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.	Proje yaklaşımına dayalı eğitimin, 60-72 aylık çocukların yaratıcılıkları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.
Akgül, S. (2014). <i>Üstün yetenekli öğrencilerin matematik yaratıcılıkları na açıklama yönelik bir model geliştirilmesi</i> . [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.	Özel yetenekli tanısı almış 445 özel yetenekli öğrencinin matematik başarısı, matematik dersi biliş-üstü becerileri, matematik özyeterliliği ile matematik yaratıcılıkları arasındaki ilişkiye bakılmış ve araştırma sonucunda anlamlı ilişki olduğu sonucuna erişilmiştir.
Kanlı, E. (2014). <i>Yaratıcı bilimsel çağrışımlar testinin geliştirilmesi ve testin psikometrik özelliklerinin araştırılması</i> . [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.	Mednick' in (1962) çağrışımsal yaklaşımı kapsamında Yaratıcı bilimsel çağrışımlar modeli desteklenmiş, 385 normal ve 293 özel yetenekli/üstün zekâlı ortaokul öğrencisi üzerinde uygulanan YBÇT' nin (Yaratıcı Bilimsel Çağrışımlar Testinin) bunun iyi bir ölçümü olduğu sonucuna erişilmiştir.
Umar- Nilüfer, Ç. (2014). <i>Karma öğrenme yöntemi ile farklılaştırılmış öğretim ortamını n üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin akademik başarılarına etkisi</i> . [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.	10. sınıf Kimya dersinin "Maddenin Halleri" ünitesi ile özel yetenekli/üstün zekâlı öğrencilere yönelik karma öğrenme yöntemi kullanılarak farklılaştırılmış bir ünite programı oluşturulmuş

Güçyeter, Ş. (2015). Matematikselyetenegitani lamamodeli. [DoktoraTezi]. İstanbul Üniversitesi.

Kaytez, N. (2015). Beşyaşocuklarınınyaratıcılıklarına'Scamper Eğitim Programı'nın'etkisininincelenmesi [DoktoraTezi]. Gazi Üniversitesi.

Onur, D. (2016). Tasarımegitiminde farkındalıkve yaratıcılık gelişimin eyönelikbiröneri. [DoktoraTezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Güleç, G. (2017). Kemançalmadadoğaçlamaçalışmalarınınöğrencileri nmüzikal yaratıcılıkvekemançalma performanslarıüz erindeki etkileri (Buca Eğitim Fakültesiörneği). [DoktoraTezi]. Gazi Üniversitesi.

Eroğlu, S. (2018). Atom veperiodyksistemünitesindeki STEM uygulamalarınınakademikbaşarı, bilimselyaratıcılıkve bilimindoğasınayönelikdüşünc elerüzerine etkisi. [DoktoraTezi]. ErciyesÜniversitesi.

Tiryaki, A. (2019). Fen teknoloji mühendislikmatematikuygulamalarınınüst ünzekâlivesetenekli öğrencilerin tutum, eleştireldüşünmeveyaratıcılıklarına etkileri. [DoktoraTezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.

Yalçın, V. (2020). Tasarım odaklı düşünme modeline göre hazırlanan okul öncesi STEM etkinliklerinin çocukların yaratıcılık ve problem çözme becerileri üzerine etkisinin incelenmesi. [DoktoraTezi]. Çukurova Üniversitesi.

Ateşgöz, N. N. (2020). Çocukları için animasyonlu bilimsel yaratıcılık testinin geliştirilmesi. [DoktoraTezi]. Anadolu Üniversitesi.

Bebek, G. (2021). Özel

olup söz konusu programın öğrencilerin hem akademik başarılarını hem de yaratıcı düşünme becerilerini arttırdığı sonucuna erişilmiştir. Araştırma kapsamında Matematik ile ilgili bir düşünme modeli geliştirilmiş, bu model temel alınarak geliştirilen söz konusu test 764 ortaokul öğrencisi üzerinde uygulanmış ve ayırt edicilik ve ölçüt geçerliğine sahip bir test olduğu sonucuna erişilmiştir.

40 okul öncesi (beş yaş) eğitim dönemindeki çocukların yaratıcılıklarına Scamper Eğitim Programı'nın etkisini incelemek amacıyla yapılan doktora tez çalışmasının sonucunda, çocukların yaratıcılık puan ortalamalarının artmış olduğu gözlenmiştir.

Çok duyulu farkındalık eğitimi alan deney grubu lisans birinci sınıf öğrencilerine uygulanan Torrance YDT sonucunda, deney grubundaki öğrencilerin yaratıcılık toplam puanlarının (sözel ve şekilsel) arttığı saptanmıştır.

On iki hafta süren doğaçlama çalışmalar sonunda, deney (8 öğrenci) ve kontrol grubu (8) öğrencilerinin müzikal yaratıcılık, keman çalma performansı açısından farklılaştığı, araştırmaya katılan deney grubu keman öğrencilerinin tümünün müzikal yaratıcılık düzeylerinde eğitim sonunda gelişme olduğu görülmüştür.

5E öğrenme modeli odağa alınarak düzenlenen STEM uygulamaları sonrasında gruplar arasında akademik başarı ve bilimsel yaratıcılık açısından deney grubu lehine anlamlı farkın olduğu görülmüştür.

Paralel müfredatlar modeline göre farklılaştırılmış yedinci sınıf elektrik ünitesindeki STEM uygulamalarının araştırmaya katılan öğrencilerin yaratıcılıklarını, eleştirel düşünme becerilerini ve ders tutumlarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tasarım odaklı düşünme modelini odağa alarak hazırlanan okul öncesi STEM etkinliklerinin çocukların (deney grubu) yaratıcılık ve problem çözme becerilerine yönelik son test puanlarını arttırmış olduğu görülmüştür.

Çocuklar için Animasyonlu Bilimsel Yaratıcılık Testinin (ÇABİYAT) geliştirilmesi çalışmasında birinci ve ikinci sınıfa giden 801 öğrenciye uygulama yapılmıştır. Araştırma sonunda testin iç tutarlılık değerlerinin yüksek, puanlayıcılar arası güvenilirliğin ise mükemmel düzeyde olması nedeniyle ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Ortaokul öğrencilerine uygulanan STEM etkinliğinin öğrencilerin bilimsel yaratıcılık ve

yetenekli öğrencilere yönelik tasarlanan STEM etkinliğinin öğrencilerin bilimsel yaratıcılık, bilişsel başarı ve eleştirel düşünme becerisine etkisi: Yenilenebilir enerji kaynakları konusu örneği. [Doktora Tezi]. Trabzon Üniversitesi.

Erdemli, Ö. (2022).

Okul yöneticilerinin öğrenme çevikliği ile yönetsel yaratıcılık becerileri arasındaki ilişki. [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Babaoğlu, G. (2023). Lego® mindstorms® ile desteklenen astronomi eğitiminin özel yetenekli öğrencilerin problem çözme becerilerine, bilimsel yaratıcılıklarına ve astronomi kavramlarına yönelik algılarına etkisi. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

bilişsel başarı üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğu gözlenmiştir.

Öğretmen görüşleri çerçevesinde okul yöneticilerinin öğrenme çevikliği ile yönetsel yaratıcılık becerileri arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunduğu, ayrıca öğrenme çevikliğinin zihinsel çeviklik ve insan ilişkilerinde çeviklik ile yönetsel yaratıcılık becerileri arasında da yüksek düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lego® Mindstorms® destekli astronomi eğitiminin özel yetenekli beşinci sınıf öğrencilerinin bilimsel yaratıcılık puanlarının deney grubundaki öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, yaratıcılığın değerlendirilmesi konusunu odağına alan eğitim-öğretim alanında tamamlanmış olan doktora tezlerinin 2013-2023 yılları arasındaki yayın yılı, araştırmacının cinsiyeti, hazırlandığı üniversite, araştırma yöntemi ve deseni, uygulama süresi, veri toplama aracı, örneklem türü vb. değişkenler bakımından incelemektir. Araştırma kapsamında YÖK Ulusal Tez Merkezinde yer alan 2013- 2023 yılları arasında eğitim-öğretim alanında yaratıcılığın değerlendirilmesi konusunda yayınlanan 55 doktora tezi incelenmiştir.

Araştırmanın sonucunda, yaratıcılığın değerlendirilmesine ilişkin yapılmış doktora tezlerinin günümüze yaklaştıkça azaldığı görülmektedir. Araştırmanın amacı kapsamında son on yıllık süredeki tezlerin incelendiği göz önüne alınacak olursa 2013 yılında yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik yalnızca bir tez bulunuyorken 2014 yılında bu sayı dokuz teze çıkması dikkat çekici bulunmuştur. Bununla birlikte 2019'dan günümüze doğru eğitim-öğretim alanında yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik doktora tezlerinin sayısında düşüş olduğu görülmektedir. Örneklem grubu, özel yeteneklilere odaklanan doktora tezleri açısından incelendiğinde, en fazla 2014 yılında yayınlanan çalışmalardan oluşmaktadır ve 2019 yılından itibaren bu sayının artmadığı gözlemlenmektedir. Bu durumun gerekçesi olarak, YÖKTEZ'de yer alan 2014 yılında tamamlanan doktora tezlerinin büyük bir kısmının, özel yeteneklilere yönelik eğitim alanında ülkemizde öncü bir kurum olan İstanbul Üniversitesi (şu anki adıyla İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa) Özel Yeteneklilerin Eğitimi Anabilim Dalı'na ait olması ve doktora eğitim sürecinin genellikle ortalama beş yıl sürmesi olarak gösterilebilir.

Son on yılda yapılan yaratıcılığın değerlendirmesine yönelik doktora tezlerinin yazarlarının cinsiyetlerine bakıldığında, kadın araştırmacıların (n=37; %67) erkek araştırmacılardan (n=18; %33) daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasına zemin olan gerekçeler şu şekilde açıklanabilir: Yüksek Öğretim Kurulu'nun resmi web sayfasından paylaşılan habere göre akademiye kadın araştırma görevlilerinin sayısının erkekleri geçtiği belirtilmiştir. Türkiye'de 26 bin 352 kadın, 25 bin 60 erkek olmak üzere toplam 51 bin 412 araştırma görevlisi bulunduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, kadın akademisyenlerin araştırma ve inovasyonda daha çok yer alması için ilgili kurumlar ile iş birliği komisyonunun oluşturulduğu; YÖK bünyesinde, akademiye her kademe kadın akademisyenlerin sayılarının ve görünürlüklerinin daha da artması için faaliyetler yürütüldüğü belirtilmiştir (YÖK, 2021).

Diğer taraftan toplumsal normlardaki değişim ve fırsat eşitliği çabaları, kadın araştırmacıların eğitim alanında yaratıcılık disiplininde daha fazla ürün koymasına katkıda bulunmuş olabilir.

Yaratıcılığın değerlendirilmesiyle ilişkili doktora tezlerine hazırlandığı üniversiteler bağlamında bakıldığında, Gazi Üniversitesi, son on yılda (2013-2023 yılları arasında) 15 doktora tezinin tamamlanmasıyla en fazla tez hazırlanan üniversite olduğu görülmektedir. İkinci olarak en fazla tamamlanan tezin İstanbul Üniversitesi' ne (n=6) ait olduğu görülmektedir. Üçüncü ise, beş doktora tezi ile Marmara Üniversitesi'dir. Gazi Üniversitesi'nin ilk sırada yer almasının gerekçesi; 2022-2023 Eğitim-Öğretim yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi'nde kayıtlı 6390 öğrenci; 205 Profesör, 108 Doçent, 70 Dr. Öğr. Üyesi, 8 Öğretim Görevlisi, 63 Araştırma Görevlisi (Neden GEF, 2024) bulunması gösterilebilir. Bu verilerden hareketle en güçlü gerekçelerden birinin üniversite ölçeğinin büyüklüğü gösterilebilir.

İncelenen tezlerde araştırma yaklaşımına göre yaratıcılığın değerlendirmesine ilişkin doktora tezlerinde nicel yöntem en fazla tercih edilen araştırma yaklaşımı olmuştur (n=27;%49). Alanyazındaki yaratıcılıkla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, yaratıcı düşünme becerilerini odağına alan çalışmaların daha çok nicel araştırma yöntemlerini benimsediği görülmüştür (Alkan & Cengiz, 2022). Gerekçe olarak nicel yöntemle yapılmış olan araştırmaların sonuçlarının daha kolay genellenebilir olması, geniş örneklerle çalışabilmeye imkân sunması, zaman ve maliyet unsurları bakımından avantajının olması nicel araştırma yöntemlerinin sıklıkla tercih edilmesine (Göktaş vd., 2012) zemin hazırlamaktadır.

Karma araştırma yöntemiyle yürütülen tezlerin sayısı ise, (n=22;%40) ikinci olarak en fazla tercih edilen araştırma yaklaşımı olmuştur. Gerekçe olarak, araştırmada iki veri türünün aynı zamanda toplanması ve verilerin birleştirilerek yorumlandığı bir desen (Creswell, 2017) olması nedeniyle tercih edilmiş olabilir. Araştırma kapsamında incelenen tezlerden altı tanesi de nitel araştırma yaklaşımıyla yapılmış olup incelenen tezler arasında derleme çalışması bulunmamaktadır. Araştırma bünyesindeki tezlerden deneysel çalışma yapılmış olanlar göz önüne alındığında en sık tercih edilen uygulama süresinin ilgili yılın eğitim-öğretim yılı ile güz ya da bahar dönemi şeklinde olduğu görülmektedir. Söz konusu zaman dilimlerinin tercih edilmesinin gerekçesi olarak örgün eğitim öğretim dönemlerinin üniversite akademik takvimleri ile uyumlu olması gösterilebilir. Hafta olarak en fazla 8 haftalık süre ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, yalnızca dört haftalık kısıtlı bir zaman diliminde yapılan uygulamalar olduğu gibi 18 haftalık uzun soluklu yapılan uygulamalar da bulunmaktadır.

Yaratıcılığın değerlendirilmesine ilişkin hazırlanmış doktora tezlerinin örneklemini büyük oranda ortaokul öğrencileri (n= 20; %36,36) oluşturmaktadır. Örneklemelerin büyük çoğunluğunun ortaokul öğrencileriyle yürütülmüş olmasının gerekçesi olarak çalışılması kolay bir grup olması gösterilebilir. Bu sayıyı 10 (%18,18) tez ile örnekleminin okul öncesi/anasınıf öğrencilerinin oluşturduğu tezler takip etmektedir, üçüncü olarak da örneklem grubunun üniversite öğrencilerinin (n=9; %16,36) oluşturduğu tezler yer almaktadır. Araştırma amacına ve kriterlerine uyan 55 beş doktora tezi içerisinde ilkökul öğrencileriyle yapılan tez sayısının oldukça az olduğu (n=5) söylenebilir. Bunun yanında örneklem olarak özel yetenekli öğrencileri odağına alan doktora tez sayısı oldukça sınırlı sayıda (n= 14; %25) iken tanı almamış olan normal zekâ düzeyindeki öğrencileri odağına alan tez sayısının (55 tez içerisinde) daha fazla olduğu (n= 41; %75) ifade edilebilir. Özel yetenekli öğrencilerin örgün eğitim içerisindeki oranlarının az olması ve tanılanmış öğrencilerin eğitim gördükleri Bilim ve Sanat Merkezlerinde yasal izinler alınmadan uygulamaların yapılamaması, MEB bünyesinde BİLSEMler için hazırlanan çerçeve eğitim programları olmasına rağmen uygulamada farklılıkların olması, çalışma saatlerinin farklılık göstermesi nedeniyle daha az çalışmanın örnekleminin özel yeteneklilerden oluştuğu ifade edilebilir. Bu bağlamda ilk yazarın doktora tezinden üretilen söz konusu çalışmanın örneklem grubu ilkökul öğrencileridir (normal ve özel yetenekli).

Ateş ve Gül (2017) yapmış oldukları çalışmada lisansüstü tezleri, üstün yetenekli öğrencilere ilişkin ölçek geliştirme/ uyarlama çalışmaları kapsamında incelemişlerdir. Alkan ve Cengiz (2022) tarafından yapılan çalışmada, en fazla yararlanılan ölçme araçlarının ölçekler olduğu ifade edilmiştir. Çalışmaların büyük çoğunluğunda farklı yöntem ve tekniklerin yaratıcı düşünme üzerindeki etkisinin araştırılmış olması, ayrıca ölçeklerin geniş örneklerle çalışmada ve genelleme yapmada güçlü araçlar olması (Özsevgeç, 2019) gerekçe olarak gösterilmiştir. Nitekim söz konusu çalışmada da en fazla kullanılan ölçme aracının bilimsel yaratıcılık ölçeği olması alanyazındaki sonuçlarla benzerlik gösterdiği ifade edilebilir.

Farklı bir çalışmada (Akbaçak vd., 2022), üstün yeteneklilere ilişkin yapılan lisansüstü tezlerin başlıklarının konu dağılımlarına göre en fazla sırasıyla bilim, bilişsel beceri, sosyal duygusal özellikler temalarına ilişkin olduğu bulunmuştur. Yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik doktora tezlerinin incelendiği söz konusu çalışmada, ağırlıklı olarak bilimsel yaratıcılık konuları üzerinde çalışılmış olduğu görülmektedir.

Akbaçak vd. (2022) özel yeteneklileri odağına alan tezler üzerine yapmış olduğu çalışmada; en az çalışılan konuların tanılama, sorunlar ve dil becerileri (10; %2,54) temaları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Ayvacı ve Bebek'in (2019) Türkiye'de özel yetenekliler konusunda yürütülmüş tezlerin tematik incelenmesinde, konu bağlamında özel yetenekli bireylerin özellikleri ve becerilerinin öne çıkan temalar olduğu belirtilmiştir. Buradan hareketle alanyazında yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik çalışmanın daha önce yapılmamış olması nedeniyle hem özgün hem de alanyazına katkı sunacak bir araştırma olduğu ifade edilebilir.

Bu araştırmanın sonuçlarına paralel olarak şu öneriler sunulmuştur:

- Söz konusu araştırma ile ortaya konulan bulgu ve sonuçların alanyazında yer alan çalışmaların konularını, türlerini, güçlü ve geliştirilmeye açık taraflarını görünür kılmaya katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda daha geniş zaman dilimini kapsayan, yurt içi-dışı çalışmaların da yer aldığı karşılaştırmalı başka çalışmaların yapılması önerilebilir.
- Yaratıcılığın değerlendirilmesine ilişkin lisansüstü tezlerin ve makalelerin meta-sentez yöntemiyle değerlendirildiği araştırmalar yürütülebilir.
- Yaratıcılığın değerlendirilmesine yönelik alanyazında kullanılan araçların çeşitli güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. İdeal bir ölçme aracının geliştirilmesinin zor olduğu bilinmekle birlikte, geniş örneklem üzerinde farklı yöntemlerin işe koşulduğu daha fazla araştırmanın yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Amabile, T. M. (1996). *Creativity in context: The social psychology of creativity*. Westview Press.
- Akbaçak, A., Cebeci, N., & Fazlıoğlu, Y. (2022). Üstün yetenekliler alanına yönelik lisansüstü tezlerin (2018-2021) başlıklarının incelenmesi: İçerik analizi örneği. *Sosyal Bilimlerde Dil, Toplum, Tarih, Ekonomi ve Siyaset Dergisi*, 4, 59.
- Alkan, Ş. & Cengiz, C. (2022). Yaratıcı düşünmeyi konu alan ulusal çalışmalara yönelik betimsel içerik analizi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 1057-1073.
- Ateş, H. K., & Gül, M. (2017). Türkiye'de üstün yetenekliler eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlere genel bir bakış. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 4(3), 33-57.

- Ateşgöz, N. N. (2020). *Çocuklar için animasyonlu bilimsel yaratıcılık testinin geliştirilmesi*. [Doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Ayas, M.B. (2017). *Bilimsel üretkenlik testinin 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerine uygun formunun geliştirilmesi ve ön psikometrik özelliklerinin incelenmesi*, [Yayınlanmamış doktora tezi]. Anadolu üniversitesi.
- Ayvacı, H. Ş., & Bebek, G. (2019). Türkiye’de üstün zekâlılar ve özel yetenekliler konusunda yürütülmüş tezlerin tematik incelenmesine yönelik bir çalışma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45(45), 267-292.
- Ayverdi, L., Asker, E., Öz-Aydın, S. & Sarıtaş, T. (2012). İlköğretim öğrencilerinin bilimsel yaratıcılıkları ile fen ve teknoloji dersi akademik başarıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *İlköğretim Online*, 11(3), 646-659.
- Beaty, R. E., & Johnson, D. R. (2021). Automating creativity assessment with SemDis: An open platform for computing semantic distance. *Behavior Research Methods*, 53(2), 757-780.
- Creswell, J. (2017). *Araştırma yaklaşımının seçimi, araştırma deseni* (4. baskıdan çeviri). S. B. Demir (Çev. Ed.), M. Bütün (Çev.). Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları (ss. 1-22). Eğitim Kitabı.
- Çalık, M. & Sözbilir, M. (2014). Parameters of content analysis. *Education and Science*, 39(174), 33-38.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (Genişletilmiş 3. Baskı). Celepler Yayıncılık.
- Dacey, J. (1999). Concepts of creativity: A history. *Encyclopedia of creativity*, 1, 309-322.
- Diedrich, J., Jauk, E., Silvia, P. J., Gredlein, J. M., Neubauer, A. C., & Benedek, M. (2018). Assessment of real-life creativity: The Inventory of Creative Activities and Achievements (ICAA). *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 12(3), 304.
- Epstein, R., Schmidt, S. M., & Warfel, R. (2008). Measuring and training creativity competencies: Validation of a new test. *Creativity Research Journal*, 20(1), 7-12.
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 2(1), 140-147.
- Eroğlu, S. (2018). *Atom ve periyodik sistem ünitesindeki STEM uygulamalarının akademik başarı, bilimsel yaratıcılık ve bilimin doğasına yönelik düşünceler üzerine etkisi*. [Doktora Tezi], Erciyes Üniversitesi.
- Fleith, D. D. S., Renzulli, J. S., & Westberg, K. L. (2002). Effects of a creativity training program on divergent thinking abilities and self-concept in monolingual and bilingual classrooms. *Creativity research journal*, 14(3-4), 373-386.
- Göktaş, Y., Hasançebi, F., Varışoğlu, B., Akçay, A., Bayrak, N., Baran, M. & Sözbilir, M. (2012). Trends in educational research in Turkey: A content analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 455-459.
- Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. Series: McGraw-Hill Series in Psychology. McGraw-Hill.

- Güleç, G. (2017). *Keman çalmada doğaçlama çalışmalarının öğrencilerin müzikal yaratıcılık ve keman çalma performansları üzerindeki etkileri (Buca Eğitim Fakültesi örneği)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- He, L., Kenett, Y. N., Zhuang, K., Liu, C., Zeng, R., Yan, T., Huo, T., & Qiu, J. (2020). The relation between semantic memory structure, associative abilities, and verbal and figural creativity. *Thinking & Reasoning*, 27(2), 268–293. <https://doi.org/10.1080/13546783.2020.1819415>.
- Kaufman, J. C., & Beghetto, R. A. (2009). Beyond big and little: The four c model of creativity. *Review of general psychology*, 13(1), 1-12.
- Kanlı, E. (2019). *Yaratıcılık ve alan uygulaması*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kanlı, E. (2014). *Yaratıcı bilimsel çağrışımlar testinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin araştırılması*, [Yayınlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Karadağ, E. (2009). Eğitim Bilimleri Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Tematik Açından İncelemesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 75-87.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaytez, N. (2015). *Beş yaş çocuklarının yaratıcılıklarına 'Scamper Eğitim Programı'nun' etkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kenett, Y. N., & Faust, M. (2019). A semantic network cartography of the creative mind. *Trends in cognitive sciences*, 23(4), 271-274.
- Liberati, A., Altman, D. G., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P. C., Ioannidis, J. P. A., Clarke, M., Devereaux, P.J., Kleijnen, J., & Moher D. (2009). The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta- analyses of studies that evaluate health care interventions: Explanation and elaboration. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000100. <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pmed.1000100>
- Loomis, A., Davis, A., Cruden, G., Padilla, C. & Drazen, Y. (2021). Early childhood suspension and expulsion: A content analysis of state legislation. *Early Childhood Education Journal*, 50(2), 327- 344. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01159-4>.
- Marland, S. P., Jr. (1972). *Education of the gifted and talented: Report to the Congress of the United States by the U.S* (Government Documents, Y4.L 11/2: G36). U.S. Government Printing Office.
- Mellander, Ch., Florida, R., Asheim, B. T., & Gertler, M. (Eds.). (2014). *The creative class goes global*. Series: Regions and Cities. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203094945>
- Merriam, S. B., & Grenier, R. S. (Eds.). (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. John Wiley & Sons.
- Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, (2022, Ekim 4). Neden Gazi Eğitim Fakültesi? <https://gef.gazi.edu.tr/view/page/157712#:~:text=2022%2D2023%20E%C4%9Fitim%20%2D%20%C3%96%C4%9Fretim%20y%C4%B1%C4%B1nda,Do%C3%A7ent%2C%2070%20Dr.%C3%96%C4%9Fr>.
- Onur, D. (2016). *Tasarım eğitiminde farkındalık ve yaratıcılık gelişimine yönelik bir öneri*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Özsevgeç, T. (2019). *Nicel very toplama teknikleri*. H. Özmenve O. Karamustafaoğlu (Ed), *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* (ss. 83-110). Pegem Akademi.

- Quiñones-Gómez, J. C. (2021). Creativity forward: a framework that integrates data analysis techniques to foster creativity within the creative process in user experience contexts. *Creativity Studies*, 14(1), 51-73.
- Renzulli, J. S., & Reis, S. M. (1997). *The schoolwide enrichment model: A how-to guide for educational excellence* (2nd ed.). Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
- Rhodes, M. (1961). An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42(7), 305-310.
- Runco, M. A. (2004). Everyone has creative potential. In R. J. Sternberg, E. L. Grigorenko, & J. L. Singer (Eds.), *Creativity: From potential to realization* (pp. 21–30). *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/10692-002>
- Saracaloğlu, A. S., Gündoğdu, K., Altın, A. G. M., Aksu, N., Kozağaç, Z. B., & Koç, B. (2014). Yaratıcı düşünme becerisi konusunda 2000 yılı ve sonrasında yayımlanmış makalelerin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 62-74.
- Sawyer, R. K. (2012). *Explaining creativity: The science of human innovation* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Sözbilir, M., & Kutu, H. (2008). Development and current status of science education research in Turkey. *Essays in Education* [Special issue], 1-22.
- Sternberg, R. J. (2005). The Theory of Successful Intelligence. *Revista Inter Americana De Psicologia/Inter American Journal of Psychology*, 39(2), 189-200.
- Sternberg R. J., Lubart T. I. (1996). Investing in creativity. *American Psychologist*, 51, 677–688.
- Taylor, I. A., Austin, G. D., & Sutton, D. F. (1974). A note on "instant creativity" at CPSI. *The Journal of Creative Behavior*, 8(3), 208–210.
- Tiryaki, A. (2019). *Fen teknoloji mühendislik matematik uygulamalarının üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin tutum, eleştirel düşünme ve yaratıcılıklarına etkileri* [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201.
- Weiss, S., & Wilhelm, O. (2020). Coda: Creativity in psychological research versus in linguistics—Same but different?. *Cognitive Semiotics*, 1 (ahead-of-print).
- Weiss, S., Wilhelm, O., & Kyllonen, P. (2020). Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts. Thalia R. Goldstein and Amy M. Belfi (Eds.), *A review and taxonomy of creativity measures* (s. 19-89). APA. <https://doi.org/10.1037/aca0000434>
- Wiley, J., & Voss, J. F. (1996). The effects of “playing historian” on learning in history. *Applied Cognitive Psychology*, 10(7), 63–72.
- Yıldırım, A., & Şimsek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin Yayınevi.
- YÖK (2021, Ekim 5). *Türk Üniversitelerindeki Kadın Profesör Oranı, Avrupa Ortalamasını Geride Bıraktı*.
- <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/turk-universitelerindeki-kadin-profesor-orani-avrupa-ortalamasini-gecti.aspx>.

Zimmer, L. (2006). Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts. *Journal of Advanced Nursing*, 53(3), 311-318.

Ek

Araştırmada İncelenen Doktora Tezlerinin Kronolojik ve Alfabetik Künyesi

Gizir Ergen, Z. (2013). *Proje yaklaşımının anasınıfına devam eden çocukların yaratıcılıklarına etkisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

Akgül, S. (2014). *Üstün yetenekli öğrencilerin matematik yaratıcılıklarını açıklamaya yönelik bir model geliştirilmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Atalay, Z. Ö. (2014). *Üstün zekâlı ve yetenekli bireyler için farklılaştırılmış sosyal bilgiler dersinde uygulanabilecek öğretim stratejileri*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Camcı- Erdoğan, S. (2014). *Bilimsel yaratıcılığı temel alan farklılaştırılmış fen ve teknoloji öğretiminin üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin başarı, tutum ve yaratıcılığına etkisi*. [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Çapan- Sözer, A. (2014). *Sözer Çapan, A. (2014). Beyin temelli öğrenme yaklaşımına göre hazırlanan bir eğitim programının 5 yaş çocuklarının yaratıcılık becerilerine etkisinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

Demir, S. (2014). *Bilimsel tartışma ve araştırmaya dayalı tasarlanan laboratuvar programının, fen bilgisi öğretmen adaylarının bilimsel yaratıcılıklarına etkisi*. [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

Dere, Z. (2014). *Yaratıcılık eğitim programının çocukların yaratıcı davranışlarına etkisinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

Güçyeter, Ş. (2015). *Matematiksel yeteneği tanılama modeli*. [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Kanlı, E. (2014). *Yaratıcı bilimsel çağrışımlar testinin geliştirilmesi ve testin psikometrik özelliklerinin araştırılması*. [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Yaman, Y. (2014). *Beyin temelli fen öğretiminin üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin akademik başarılarına, yaratıcılıklarına, eleştirel düşüncelerine ve tutumlarına etkisi*. [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Umar- Nilüfer, Ç. (2014). *Karma öğrenme yöntemi ile farklılaştırılmış öğretim ortamının üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin akademik başarılarına etkisi*. [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Bakaç, E. (2015). *Öğretmen adaylarının öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersine yönelik tutumları, yaratıcılık alguları ve öz-yeterlik inançları arasındaki ilişki*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Demirhan, E. (2015). *3D Model tasarlanmanın fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik başarıları, problem çözme becerileri, bilimsel yaratıcılıkları ve sürece yönelik algılarına etkisinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Kaytez, N. (2015). *Beş yaş çocuklarının yaratıcılıklarına'Scamper Eğitim Programı'nın'etkisinin incelenmesi* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Uçar, R. (2015). *İlkokul müdürlerinin dağıtımçı liderlik davranışları ile öğretmenlerin motivasyon ve yaratıcılık düzeyleri arasındaki ilişki(Diyarbakır ili örneği)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Arcagök, S. (2016). *Dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki özerklik desteği algılarının motivasyon, girişimcilik ve yaratıcılık ile ilişkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Gülhan, F.(2016). *Fen bilimleri dersine STEM entegrasyonu etkinliklerinin 5. sınıf öğrencilerinin bilimsel yaratıcılıklarına etkisi*. [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Onur, D. (2016). *Tasarım eğitiminde farkındalık ve yaratıcılık gelişimine yönelik bir öneri*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Taşkin, D. (2016). *Üstün yetenekli tanısı konulmuş ve konulmamış öğrencilerin matematikte yaratıcılıklarının incelenmesi: Bir özel durum çalışması*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Ağalday, B. (2017). *İlkokul müdürlerinin paternalist liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel yaratıcılık ve örgütsel muhalefet düzeyleri arasındaki ilişki*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Güleç, G. (2017). *Keman çalmada doğaçlama çalışmalarının öğrencilerin müzikal yaratıcılık ve keman çalma performansları üzerindeki etkileri (Buca Eğitim Fakültesi örneği)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kuşçu, Ö. (2017). *Orff-schulwerk pedagojisi destekli müzik eğitim programının 5 yaş çocuklarının yaratıcılıklarına etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Şengil-Akar, Ş. (2017). *Üstün yetenekli öğrencilerin matematiksel yaratıcılıklarının matematiksel modelleme etkinlikleri süreciyle incelenmesi*. [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Uçar, R., & Dağlı, A. (2017). *İlkokul müdürlerinin dağıtımçı liderlik davranışları ile öğretmenlerin motivasyon ve yaratıcılık düzeyleri arasındaki ilişki*. [Doktora tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Yuvacı, Z. (2017). *Okul öncesi eğitim alan 6 yaş çocuklarının yaratıcılık düzeylerinin öğretmenlerinin ve sınıf ortamlarının yaratıcılıklarına göre incelenmesi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ceylan- Dadakoğlu, S. (2018). *Sanat ve tasarım eğitiminde sanal ortamın yaratıcılığa etkisi (Second life örneği)*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çiftçi, T. (2018). *Nöroestetik ve görsel düşünme perspektifinden sanatsal ve bilimsel yaratıcılık*. [Doktora tezi]. Işık Üniversitesi.
- Eroğlu, S. (2018). *Atom ve periyodik sistem ünitesindeki STEM uygulamalarının akademik başarı, bilimsel yaratıcılık ve bilimin doğasına yönelik düşünceler üzerine etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Fidan, M. (2018). *Okullarda örgütsel yaratıcılık ve yönetsel inovasyona ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Yıldırım, M. (2018). *Bağlam temelli öyküleştirme yöntemi ile yapılan öğretimin fen bilimleri dersinde başarı, yaratıcılık ve tutumlara etkisi*. [Doktora tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Ayaz, E. (2019). *Mühendislik tasarım temelli fen öğretiminin sınıf öğretmeni adaylarının karar verme, bilimsel yaratıcılık ve tasarım becerilerine etkisi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ayvaz, Ü. (2019). *Problem kurma temelli etkinliklerle özel yetenekli öğrencilerin matematiksel yaratıcılıklarının geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması*. [Doktora tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Ergin, A. S. (2019). *7. sınıf öğrencilerinin geometride problem kurma süreçlerinin incelenmesi ve yaratıcılıklarına etkisinin araştırılması*. [Doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Erol, S.E. (2019). *Sanatsal yaratıcılık ölçeğinin geliştirilmesi*. [Doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Hebecci, M.T. (2019). *Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik eğitimi uygulamalarının ortaokul öğrencilerinin akademik başarı, bilimsel yaratıcılık ve tutumlarına yönelik etkisi*. [Doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kirişçi, N. (2019). *Seçici problem çözme modeli'nin yaratıcılık becerileri üzerindeki etkisinin ortaokul matematik dersinde incelenmesi*. [Doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Özdağ, D. E. (2019). *Seramik eğitimi programının 5 yaş çocuklarının yaratıcılıklarına etkisinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tiryaki, A. (2019). *Fen teknoloji mühendislik matematik uygulamalarının üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin tutum, eleştirel düşünme ve yaratıcılıklarına etkileri*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.
- Atabaş, Ü. (2020). *STEM eğitiminin fen bilimleri dersinde dördüncü sınıf öğrencilerinin bilimsel yaratıcılıklarına, problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerilerine ve STEM eğitimine ilişkin görüşlerine etkisi*. [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi
- Ateşgöz, N. N. (2020). *Çocuklar için animasyonlu bilimsel yaratıcılık testinin geliştirilmesi*. [Doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Nanto, Z. (2020). *Hata yönetimi kültürü işe cezbolma ve örgütsel yaratıcılık arasındaki ilişkiler*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Yanış-Kelleci, H. (2020). *Eğitsel robotik uygulamalarına dayalı STEM eğitimi kapsamında öğretmen adaylarının eğitsel robotik TPAB öz-yeterlik inançlarının bilimsel yaratıcılık ve bilgi işlemsel düşünme becerilerinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tuzcu, A. (2020). *Yabancı dil olarak İngilizce öğrenilen sınıflarda makine çevirisinin yazma görevlerinde yaratıcılığa etkisi*. [Doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Yalçın, V. (2020). *Tasarım odaklı düşünme modeline göre hazırlanan okul öncesi STEM etkinliklerinin çocukların yaratıcılık ve problem çözme becerileri üzerine etkisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Eroğlu, G. (2021). *Özgün tasarlanan eğitsel robotiklerin kuvvet ve enerji ünitesinde başarı ve bilimsel yaratıcılığa etkisi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Kahraman, E. (2021). *STEM eğitiminin ortaokul öğrencilerinin STEM mesleklerine yönelik ilgilerine, bilimsel yaratıcılıklarına ve fen öğrenmeye yönelik motivasyonlarına etkisinin araştırılması*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Bebek, G. (2021). *Özel yetenekli öğrencilere yönelik tasarlanan STEM etkinliğinin öğrencilerin bilimsel yaratıcılık, bilişsel başarı ve eleştirel düşünme becerisine etkisi: Yenilenebilir enerji kaynakları konusu örneği*. [Doktora tezi]. Trabzon Üniversitesi.
- Özalp, U. (2021). *BİLSEM öğrencilerinin müzikal yaratıcılıklarının ve akış deneyimlerinin uzaktan eğitim uygulaması üzerinden değerlendirilmesi*. [Doktora tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Tümay- Alper, I. (2021). *Yaratıcı hareket eğitiminin 5-6 yaş çocuklarının yaratıcılıklarına ve kendini gerçekleştirme düzeylerine etkisinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Cingi, M. A. (2022). *Etkileşimli kitap okuma etkinliklerinin 60-72 aylık çocukların yaratıcılıklarına etkisi*. [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çelikcan, H. (2022). *Yükseköğretim sanat atölye derslerinde sanatsal yaratıcılık ve uygulama becerilerinin geliştirilmesinde otoetnografi yönteminin rolü*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Erdemli, Ö. (2022). *Okul yöneticilerinin öğrenme çevikliği ile yönetsel yaratıcılık becerileri arasındaki ilişki*. [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Gülözer, A. (2022). *Öğretmen ve öğrenci bakış açısından öğretmenlerin eğitim teknolojisi öz yeterlikleri ve yaratıcılık algıları*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Karacalı, K. (2022). *Fen laboratuvarında kullanılan argümantasyon odaklı öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına, sorgulayıcı öğrenme becerilerine ve yaratıcılıklarına etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Babaoğlu, G. (2023). *Lego® mindstorms® ile desteklenen astronomi eğitiminin özel yetenekli öğrencilerin problem çözme becerilerine, bilimsel yaratıcılıklarına ve astronomi kavramlarına yönelik algılarına etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Sağlık, M. A. (2023). *Teknoloji ve tasarım dersinde proje tabanlı öğrenmeye dayalı harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin tutum, öz düzenleme, bilimsel yaratıcılık ve akademik başarılarına etkisi*. [Doktora tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Yalçın, A. (2023). *Bilim ve sanat merkezi görsel sanatlar öğrencilerinde yaratıcı düşünme tekniklerinin yaratıcılığa etkisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The concept of creativity and its assessment has emerged as a prominent topic within the field of education, particularly in the context of gifted education. While numerous studies have been conducted, the definitions and methods for assessing creativity remain subjects of ongoing debate. Rhodes' (1961) "4P's of creativity (person, product, process, place)" and Kaufman and Beghetto's (2009) "4C model of creativity (Big-C, Pro-c, Little-c, mini-c)" are widely employed frameworks for comprehending this concept. The researcher's standpoint and objectives play a crucial role in shaping the perspective they employ when defining and assessing creativity. For instance, research studies primarily oriented towards the creative process often concentrate on

the cognitive underpinnings of creativity, typically employing psychometric assessments such as the Torrance Test of Creative Thinking (TTCT) or the Remote Associates Test (RAT). Whereas defining creativity by means of products requires different approaches like Consensual Assessment Technique.

Socio-cultural influences and the prevailing zeitgeist also exert a significant impact on creativity research. As described by Sawyer (2012), creativity research can be classified into three primary categories. The first category predominantly centers on addressing questions such as "Who embodies the creative individual?" and "What are their defining characteristics?" The second strand of research is markedly influenced by the cognitive paradigms of the 1980s and seeks to elucidate creativity in cognitive terms. Meanwhile, the third category of research approaches the concept from a socio-cultural perspective (Kanlı, 2019). It is readily apparent that the emerging research strand in neuroscience and computer-aided studies, particularly in the realm of artificial intelligence (AI), is poised to exert a profound influence on the definition and assessment of creativity. This trend holds the potential to become a fourth category within this classification.

In the context of the existing literature, it is imperative to gain insights into national perspectives and research directions. For our country, the Council of Higher Education (YOK) dissertation search engine namely YOKTEZ, serves as a crucial database in this regard. The analysis and categorization of dissertations published in our country will empower researchers to discern prevailing trends and identify gaps within the existing literature. This, in turn, can inform the development of future research endeavors and educational initiatives grounded in the available data. Hence, the objective of this research is to analyze doctoral dissertations published in the YOKTEZ database from the years 2013 to 2023 about assessment of creativity. These dissertations will be categorized based on various criteria, including their publication year, university of origin, gender of the researchers, research objectives, research methodologies employed, types of interventions, timing of interventions, sample characteristics, sample selection strategies, findings, and conclusions.

Method

This research employed the document analysis technique, which is a qualitative research methodology. Its primary objective was to discern the key characteristics of doctoral dissertations published in the past decade, accessible through the YOK dissertation database.

In this research, 55 doctoral dissertations were identified and subsequently analyzed. The analysis was conducted using a publication classification form inspired by the work of Sözbilir and Kutu (2008). To ensure the reliability of the study, two independent researchers independently applied the same inclusion criteria and conducted keyword searches in the same database. The reliability rate between the two coders was calculated using the formula: $(\text{Consensus rate} / (\text{Consensus rate} + \text{Dissensus})) \times 100$. In this case, the reliability for the current research was determined to be 100%.

Results and Discussion

Among the 55 doctoral dissertations that were analyzed, the research on the assessment of creativity reached its peak in 2014 with 9 dissertations. A second peak occurred in 2019 with 8 dissertations, but it has been on a declining trend since then. The vast majority of the dissertations were authored by female researchers (67%). Despite the presence of 200 universities in the country, researchers from 23 university authored dissertations on assessment of creativity. Gazi University, Istanbul University and Marmara University comprised the top three institutions in this regard. The coding results regarding the methodologies employed by the researchers indicate a diverse range of approaches. Specifically, 36.6% of the dissertations were quantitative (experimental), 12.7% were quantitative (non-experimental), 10.9% were

qualitative and 40% were designed using mixed-methodology. The doctoral dissertations mainly focused on either testing the effectiveness of an intervention style or differentiating curriculum (n=16 for both). The timeframes considered in the dissertations showed a wide range, ranging from as short as 2 weeks to encompassing an entire school year. Notably, the phrase "school year" was the most frequently mentioned duration. Among the 55 doctoral dissertations, a total of 48 measurement tools used related to creativity. Of these 48 tools, scientific creativity tests were the ones which used most (n=18) followed by Torrance Test of Creative Thinking-Figural (n=6). It was observed that 55 doctoral dissertations included 8 different samples ranging from preschool to university students. Notably, gifted learners constituted 14.25% of the samples used in these dissertations.

The results of the document analysis indicate that over the past decade, research on the assessment of creativity in educational settings has experienced fluctuations. Notably, 2014 and 2019 emerged as the most productive years in this regard and it has been declining since then. The number of doctoral programs and doctoral candidates working in the field may affect this as well as the changes and developments occurring in the field of education. The analyses showed that creativity remains a relatively neglected topic (Sternberg & Lubart, 1996); despite the systematic emphasis on the importance of fostering creative thinking within education systems. Furthermore, results revealed that quantitative methodologies were preferable for the researchers. This preference may be attributed to the advantage our features of quantitative methodology, such as its capacity for generalization, ability to reach large sample groups, and the associated benefits in terms of time and cost, as highlighted in the work of Göktaş et al. (2012).